

7. **Шлапак А.В.** Економічне обґрунтування фінансового стану дендрологічного парку "Софіївка" НАН України// Наук. вісник УкрДЛТУ: Лісівницькі дослідження в Україні. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, вип. 12.4. – С. 346-349.

8. **Шлапак А.В.** Фінансове забезпечення функціонування і розвитку дендрологічного парку "Софіївка" НАН України// Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість: Міжвід. наук.-техн. зб. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, вип. 27. – С. 139-144.

9. **Шлапак А.В.** Шляхи покращення фінансового стану дендрологічного парку "Олександрія" НАН України// Наук. вісник УкрДЛТУ: Економіка, планування і управління в лісовиробничому комплексі. – Львів: УкрДЛТУ. – 2003, вип. 13.2. – С. 225-232.

УДК 339.13

Аспір. А.Ю. Колесниченко – Львівська КА

МОДЕЛЮВАННЯ УЗАГАЛЬНЮЮЧИХ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Визначено підходи до систематизації показників соціально-економічної ефективності функціонування підприємства. Розглянуто галузеві, ресурсні та елементні особливості моделювання показників ефективності. Критично оцінено систему узагальнення ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємства.

Doctorate A.Yu. Kolesnichenko – Commercial Academy of Lviv

Modelling of Generalizing Indices of Social and Economic Effectiveness of Enterprise Functioning

The article focuses on systematization of indices showing social and economic effectiveness of enterprise functioning. Modelling of effectiveness indices is considered from the viewpoint of its branch, resource and element peculiarities. The article provides critical evaluation of the generalization system of enterprise's economic and financial activity effectiveness.

Вступ. Організація процесу вимірювання суми та рівня ефективності діяльності суб'єкта господарської діяльності методологічно пов'язана із визначенням критерію і формуванням відповідної йому системи показників. Критерій вимірювання – це головна порівняльна ознака пізнання суті ефективності господарської діяльності, відповідно до якого здійснюється кількісна оцінка рівня цієї ефективності.

Суть проблеми росту ефективності виробництва (діяльності) полягає в тому, щоб на кожну одиницю витрат ресурсів (трудових, матеріальних, фінансових) досягати максимально можливого збільшення обсягу валової реалізації (доходу, прибутку). Макроекономічним критерієм ефективності виробництва (діяльності) є зростання продуктивності суспільної (живої та уречевленої) праці. Кількісна визначеність і зміст критерію відображаються в конкретних показниках ефективності виробничо-господарської та іншої діяльності суб'єктів господарювання.

Визначення економічної ефективності підприємницької діяльності має спиратися на власну методичну основу. В Україні не відомо офіційної і загальновизнаної методики комплексної оцінки результатів різних видів підприємницької діяльності. На практиці орієнтуються на окремі положення та показники означеної методики.

Економічна діагностика та аналітична оцінка економічної й соціальної ефективності підприємництва базується на результатах комплексного аналізу діяльності підприємницької структури за аналітичний період.

В умовах реформування економічної системи підприємницькі структури запроваджують проведення експрес-аналізу, головною метою якого є моніторинг динаміки рівня ефективності господарювання фірми, оцінка її достатності та вжиття оперативних заходів щодо вдосконалення управління виробництвом для досягнення більшої прибутковості, фінансової стійкості та набуття іміджу надійного партнера.

Об'єктами економічного аналізу господарсько-фінансової діяльності підприємства є:

- організаційно-технічний рівень факторів виробництва та їх взаємозв'язок з об'ємом господарської діяльності;
- використання основних фондів і виробничих потужностей, матеріальних ресурсів;
- рівень продуктивності праці та ефективність використання трудових ресурсів;
- собівартість продукції та витратомісткість її реалізації та обігу;
- фінансовий стан та фінансова стійкість суб'єкта господарювання.

Оскільки, підприємництво здійснюється у різних господарських сферах (виробничій, невиробничій) і стосовно функціонально різноспрямованих видів діяльності трудових колективів, необхідно виокремлювати відповідні системи показників, що характеризують ефективність (результативність) виробничої, невиробничої та фінансової діяльності підприємства.

Взаємозв'язок факторів формування економічної ефективності відображено на рис. 1.

Побудова показників ефективності підприємництва базується на методологічних принципах, зокрема:

- забезпечення комплексного взаємозв'язку критерію та системи конкретних показників ефективності діяльності;
- відображення ефективності використання та взаємозв'язку всіх елементів ресурсного потенціалу;
- можливості застосування показників ефективності з метою управління окремими ланками виробничого процесу.

Система показників ефективності господарсько-фінансової діяльності містить такі групи:

- 1) показники ефективності використання основних фондів;
- 2) показники ефективності використання оборотних фондів;
- 3) показники ефективності використання праці (трудових ресурсів);
- 4) показники ефективності використання капітальних вкладень (оборотних коштів та інвестицій);
- 5) узагальнюючі показники ефективності виробничого процесу.

Система показників ефективності повинна:

- відображати витрати всіх видів ресурсів, що споживаються на підприємстві;
- створювати передумови для виявлення резервів підвищення ефективності виробництва;
- стимулювати використання всіх резервів, наявних на підприємстві;
- забезпечувати інформацією стосовно ефективності виробництва всі ланки управлінської ієрархії;
- виконувати критеріальну функцію.

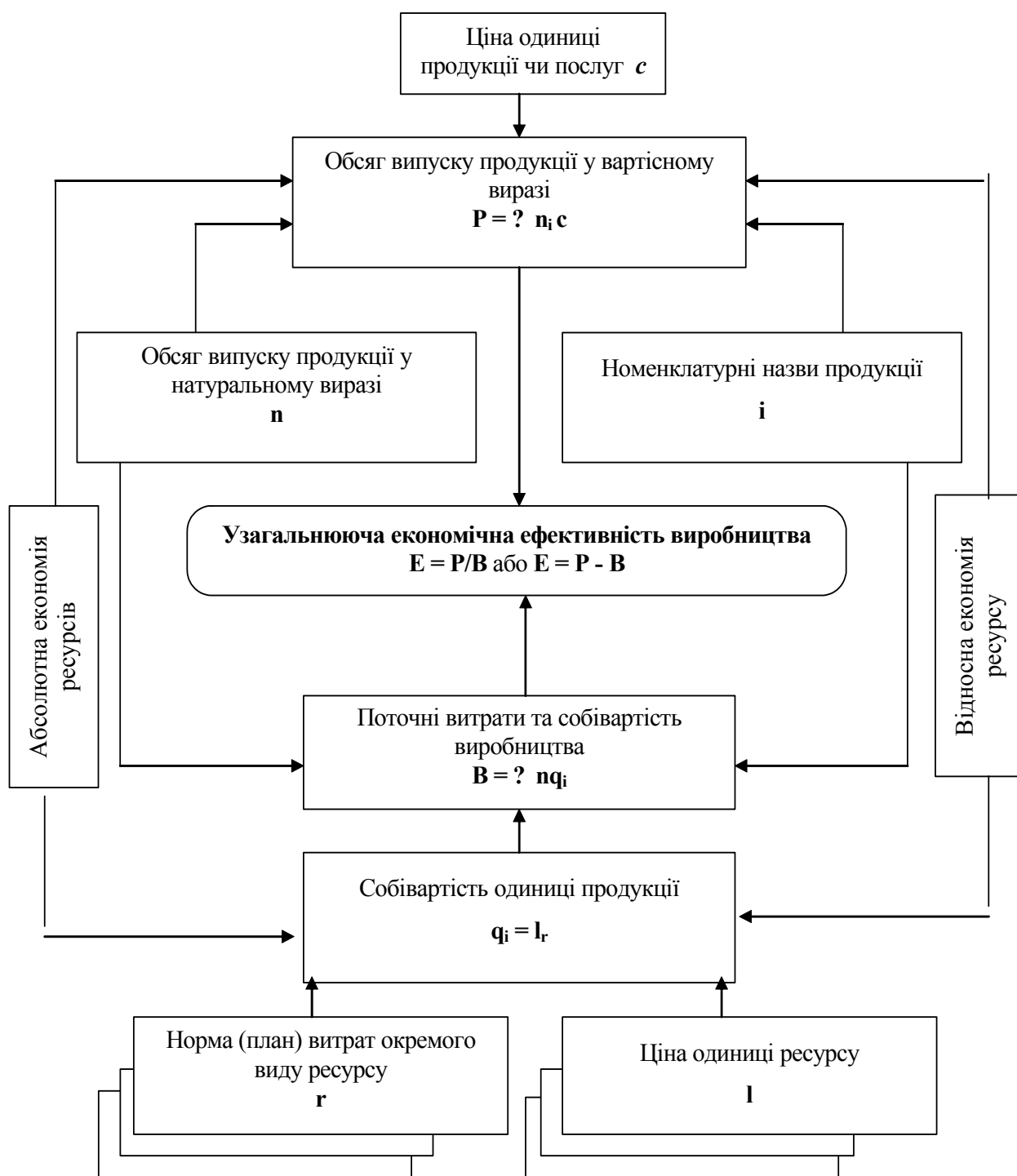


Рис. 1. Система взаємозв'язків факторів формування економічної ефективності виробничого підприємства

Формування системи показників для оцінки ефективності виробничо-господарської діяльності здійснюється насамперед залежно від її спрямованості. Формуючи систему показників, що слугувала б повній аналітичній оцінці ефективності виробничо-господарської діяльності, треба враховувати значущість високого рівня використання трудових і матеріальних ресурсів для досягнення найкращих результатів господарювання. За цієї умови сукупність вимірників ефективності виробничо-господарської діяльності об'єднують у дві групи: *перша* – узагальнюючі показники підприємництва; *друга* – показники використання ресурсів (рис. 2).

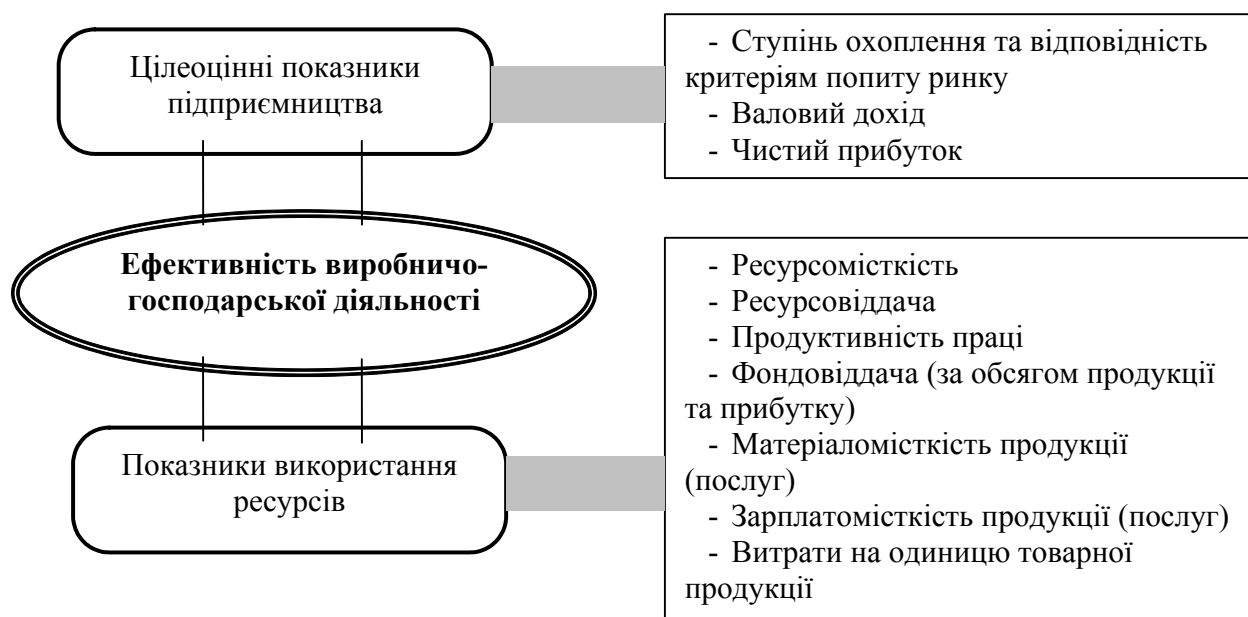


Рис. 2. Система узагальнюючих показників ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємства

Розглянемо окремі елементи системи ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства в розрізі матеріальних, трудових та фінансових ресурсів.

Важливою є оцінка вартості ресурсного потенціалу, зокрема основних фондів та відображення відтворення (оновлення) ресурсів. Розрізняють дві форми оновлення основних фондів – екстенсивну та інтенсивну. *Екстенсивне* оновлення характеризує темпи збільшення обсягу експлуатованих основних фондів. *Інтенсивне* оновлення передбачає заміну діючих основних фондів новими, більш ефективними. У систему показників ефективності відтворення основних фондів включають:

- коефіцієнт інтенсивного оновлення – співвідношення обсягів вибуття і введення в дію за певний період;
- коефіцієнт оптимальності вибуття основних фондів – відношення фактичного коефіцієнта вибуття до нормативного.

Система показників, що характеризує ефективність використання основних фондів, охоплює два блоки:

- *перший* – показники ефективності відтворення окремих видів і сукупності засобів праці;
- *другий* – показники рівня використання основних фондів у цілому та окремих видів (рис. 3).

Водночас, ефективність використання основних фондів в розрізі означених показників не відображає функціональних та галузевих особливостей суб'єкта господарювання. Наприклад, в торгівлі важливим є показники завантаженості та продуктивності торговельної площі чи площі складських приміщень. Дані показники можуть розраховуватися на 1000 обслуговуваного населення, і такими чином містять не лише економічний, а й соціальний зміст.

Показники, що характеризують рівень ефективності використання основних фондів, об'єднують в групи за ознаками узагальнення й охоплення елементів засобів праці.



Рис. 3. Система показників ефективності використання основних фондів

Зокрема, методично важливими є визначення фондівіддачі та рентабельності використання окремих видових груп основних фондів. Означені показники можна розраховувати в розрізі видів вартісної оцінки основних фондів. Водночас, ускладненим є розрахунок коефіцієнтів змінності роботи устаткування, напруженості використання устаткування, інтенсивного навантаження устаткування, оскільки, не кожен вид устаткування має чітко визначену нормативну продуктивність.

Ефективність використання оборотних коштів на підприємстві характеризується швидкістю їх обороту (оборотністю). Виходячи з цього, показники, що характеризують швидкість оборотності оборотних коштів, є показниками ефективності їх використання.

Коефіцієнт оборотності розраховується шляхом ділення вартості реалізованої продукції за діючими оптовими цінами за певний період на середній залишок оборотних коштів за той самий період.

Коефіцієнт оборотності показує, скільки оборотів здійснили кошти за певний період. Періодом, за який визначають обсяг реалізованої продукції та середні залишки оборотних коштів може бути місяць (30 дн.), квартал (90 дн.), рік (360 дн.).

Водночас, в торгівлі для розрахунку коефіцієнта оборотності, як правило, використовують роздрібні ціни реалізованої продукції та відповідний до них валовий дохід від реалізації. Період обороту може бути зменшеним до

оперативного (тиждень чи декада). Показником, оберненим коефіцієнту оборотності, є коефіцієнт завантаження оборотних коштів, який показує, скільки оборотних коштів припадає на одну гривню реалізованої продукції за певний період. Для характеристики економічної ефективності використання оборотних коштів може бути використаний показник віддачі (рентабельності) оборотних коштів.

Ефективне використання оборотних коштів є одним із першочергових завдань підприємства в сучасних умовах і забезпечується прискоренням їх оборотності на всіх стадіях кругообігу: стадії створення виробничих запасів, стадії незавершеного виробництва, стадії обігу. Прискорення оборотності оборотних коштів дає змогу збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції без додаткових фінансових ресурсів.

На нашу думку, систему показників ефективності використання оборотних коштів доцільно доповнити характеристиками їх абсолютної та відносної економії, зокрема, у результаті прискорення оборотності. Окремо можна розраховувати ефективність використання оборотних коштів в розрізі окремих товаропостачальників чи реалізації окремих товарних груп.

Продуктивність праці є узагальнюючим показником ефективності використання трудового потенціалу, характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт чи послуг до кількості живої чи уречевленої праці, витраченої на виробництво чи реалізацію даної продукції. Продуктивність праці розраховується на різних рівнях управління народним господарством, включаючи міжгалузевий, галузевий, окремі господарські структури і їх виробничі підрозділи. У загальному вигляді показники, що вимірюють продуктивність праці, визначають результати виробництва у грошовому вимірі в розрахунку на одного працюючого за період часу.

Водночас, функціональні особливості підприємств не дають змоги використовувати в повному обсязі трудові та натуральні показники продуктивності праці. Зокрема, в торгівлі ускладненим є вимірювання трудомісткості реалізації (трудовий метод) та кількісного виробітку (натуральний метод). Методично важливим є визначення виробітку в розрізі окремих категорій працівників та їх професійно-кваліфікаційних характеристик, трудомісткості в розрізі елементів обслуговування, виробництва та управління.

Ефективність капітальних вкладень (виробничих інвестицій) характеризує економічні, соціальні й інші результати і господарську доцільність їх здійснення. Основою оцінки доцільності капітальних витрат служить порівнювання вигідності проектів за умови обмеженості капіталу та забезпечення найбільших прибутків через реалізацію проекту.

Розрізняють загальну (абсолютну) та порівняльну ефективність капітальних вкладень. Абсолютна ефективність капітальних витрат відображає загальну величину їх віддачі (результативність). Порівняльна ефективність характеризує переваги одного проекту витрат перед іншим, розраховується з метою визначення кращого з можливих варіантів інвестування виробництва.

Абсолютна ефективність визначається за допомогою двох взаємопов'язаних показників: коефіцієнт ефективності (прибутковості) капітальних

вкладень і термін окупності капітальних вкладень. Означені показники ефективності використовуються для обґрунтування інвестиційних проектів, визначення та мінімізації порівняльної ефективності реальних інвестицій (метод зведених витрат). У системі торгівлі цей метод є важливим для обґрунтування проектів розміщення та будівництва торговельних об'єктів.

Конкретні види ефективності виокремлюються не тільки за різноманітністю результатів діяльності підприємства, а й залежно від того, які ресурси беруть для розрахунків. Застосовувані ресурси – це сукупність живої та уречевленої праці, споживані – це поточні витрати на виробництво продукції (надання послуг). У зв'язку з цим виокремлюють ефективність застосовуваних і споживаних ресурсів як форми прояву загальної ефективності виробництва. Згідно з цим, визначають коефіцієнт ефективності застосовуваних ресурсів.

Узагальнюючим показником ефективності споживаних ресурсів є рентабельність продукції. До загальних показників ефективності діяльності суб'єкта господарювання належить також рівень задоволення потреб ринку. Народногосподарський ефект використання одиниці продукції, як узагальнюючий показник ефективності виробництва, обчислюється як приріст чистого прибутку, тобто як приріст загального ефекту за відрахуванням вартості придбаної продукції виробничо-технічного призначення.

Норма прибутковості і рентабельність як головні показники ефективності підприємництва лише частково відображають результативність бізнесу. Повніше це можна зробити на основі встановлення різних фінансових пропорцій у балансі підприємства на певну дату. Сукупність показників, які здатні всебічно охарактеризувати ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, охоплює кілька груп: *перша* – показники прибутковості; *друга* – показники ліквідності та платоспроможності; *третья* – показники стійкості; *четверта* – показники стану акціонерного капіталу.

Означені показники значною мірою відображають структуру формування фінансових ресурсів підприємства та є залежними від частки в ній власних оборотних коштів. Важливою метою діяльності підприємств та організацій є зростання соціальної ефективності. Виходячи з цього, економічну ефективність відносно соціальної треба вважати проміжною. Рівень економічної результативності діяльності суб'єктів господарювання служить матеріально-фінансовою базою для розв'язання соціальних проблем. З урахуванням цієї важливої обставини кожному підприємству треба постійно оцінювати соціальну ефективність своєї діяльності.

Об'єктивне оцінювання соціальної ефективності наражається на труднощі, оскільки бракує науково обґрунтованої і загальновизнаної методики її визначення. Тому потрібно спиратися на інтуїтивне та емпіричне уявлення про принципові підходи до оцінки соціальної ефективності.

Методично важливим є визначення динамічних співвідношень показників економічної та соціальної ефективності. Одним з завдань розвитку підприємства є переважання темпів росту соціальної над економічною ефективністю, що є можливим за умови оптимальної структури поточних витрат підприємства.

Література

1. Бень Т.Г., Довбня С.Б. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства// Фінанси України. – 2002, № 6. – С. 53-60.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах, т. 1./ Редкол. С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2000. – 864 с.
3. Шегда А., Божидарнік Т. Стратегія розвитку підприємництва в умовах перехідної економіки України// Підприємництво, господарство і право. – 2002, № 5. – С. 102-105.

УДК 336.2

Магістр Є.В. Костецька¹ – Львівська КА

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ФІРМИ ТА ЇЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ВАЖЛИВІ ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Конкурентоспроможність – здатність діяти в умовах ринкових відносин і отримувати при цьому прибуток, достатній для науково-технічного вдосконалення виробництва.

Як правило, конкурентоспроможним є підприємство (фірма), що здатне тривалий час залишатися прибутковим в умовах відкритої ринкової економіки.

Master E.B. Kostetska – Commercial Academy of Lviv

Competitiveness of firm and product as one of important indexes of enterprise activity estimation in the conditions of market economy

A competitiveness is a power to operate in the conditions of market relations and get thus profit sufficient for perfection scientific and technical of production.

As a rule, competitive there is an enterprise (firm), that clever to remain long time to profitable in the conditions of open market economy.

Поняття конкурентоспроможності фірми містить у собі великий комплекс економічних характеристик, які визначають стан фірми на галузевому ринку (національному або світовому). Цей комплекс може містити характеристики товару, які визначаються сферою виробництва, а також фактори, що формують у цілому економічні умови виробництва і збуту товарів підприємства.

Необхідно зауважити, що конкурентоспроможність продукції і конкурентоспроможність фірми-виробника продукції є як частина і ціле. Можливість компанії конкурувати на визначеному товарному ринку безпосередньо залежить від конкурентоспроможності товару і сполуки економічних засобів діяльності фірми, надаючи перевагу в умовах конкурентної боротьби.

Таким чином, конкурентні позиції фірми на ринку залежать також від тієї підтримки, яку фірма отримує з боку національних державних органів й інших організацій шляхом надання гарантій експортних кредитів, їх страхування, звільнення від податків, надання експортних субсидій, забезпечення інформацією про кон'юнктуру ринку та ін.

Як правило, конкурентоспроможним є підприємство (фірма), що здатне тривалий час залишатися прибутковим в умовах відкритої ринкової еконо-

¹ Наук. керівник: доц. І.А. Маринич, канд. екон. наук – Львівська КА